

Larry Diamond, *Developing Democracy: Toward Consolidation*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1999. 362 s., kr. 215.00.

Bogens udgangspunkt er, at den tredje bølge af transitioner til demokrati er ved at flade ud. Diamond interesserer sig derfor i første omgang for konsolidering af demokratiet blandt landene i den tredje bølge, og det er da også hans ambition (p. xi) at forsætte, hvor Huntington slap i *The Third Wave: Democratization in the late Twentieth Century* (Norman: University of Oklahoma Press, 1991). I anden omgang interesserer han sig for spørgsmålet om betingelserne for en mulig fjerde bølge af transitioner til demokrati. Mellem disse to interesser gives en analyse og diskussion, der imponerer ved sin empiriske rigdom, hvorimod ellers inspirerende teoretiske pointer har en tendens til at drukne i den store mængde af empirisk materiale.

Det er en stor og svær opgave, Diamond har sat sig for. Dette afspejles i bogens tematiske struktur, som nødvendiggøres af det globale sigte. Bogen er inddelt i syv kapitler, hvor kapitel 1 og 3 definerer og diskuterer demokrati- og konsolideringsbegreberne, mens kapitel 2 analyserer og konkluderer på spørgsmålet om, hvorvidt den tredje bølge er fladet ud og beskriver en række udviklingsstræk ved de nye demokratier. Kapitel 4, skrevet sammen med Svetlana Tsalik, belyser spørgsmålet om demokratisk uddybning gennem lokalt demokrati og problemer ved centraliserede føderationer. I kapitel 5 sammenlignes politiske kulturer ved hjælp af opinionsundersøgelser, og kapitlet munder ud i en kausal model for, hvilke faktorer der har betydning for støtten til demokrati. Kapitel 6 indeholder en diskussion af, hvordan civilsamfundet kan bidrage til udviklingen og konsolideringen af demokratiet. Kapitel 7 rejser spørgsmålet om en mulig fjerde bølge og vurderer mulighederne for nye overgange til demokrati med tyngdepunkt i Asien, uden dog at miste det globale sigte.

Diamonds ambitiøse målsætning bliver ikke mindre af, at emnet demokratisk udvikling og konsolidering kræver et begrebsapparat, hvor den dikotome inddeling i demokratier og autoritære systemer må forlades, hvor demokratier altid kan blive mere demokratiske, og hvor konsolidering forbliver en åben proces. Simple operationelle parametre er således ikke tilstrækkelige, og i en empirisk analyse, der dækker mere end 30 lande, er dette et vanskeligt krav at honorere. Diamond forsøger at løse problemerne ved at konstruere en rangliste for forskellige regimeformer, fra ikke-demokratier over pseudo- og elektorale demokratier til det liberale demokrati. Det bliver en balancegang, hvori Diamond i analysen af den demokratiske udvikling, givet de mange cases, netop må benytte Freedom House-målet for civile og politiske rettigheder og dernæst søge at udmønte bevægelser og udviklingstræk gennem en diskussion af udviklingen i forskellige regioner. Balancegangen lykkes, men i lyset af den ellers spændende diskussion af demokratibegrebet er det skuffende, at Diamonds klassificering operationelt blot består i en omkodning af Freedom House-målene.

For det andet opstilles et konsolideringsbegreb, hvori holdninger og adfærd appliceres på tre niveauer, elite-, organisations- og masseniveau. Diamonds konsolideringsbegreb adskiller sig dermed i hovedtræk ikke fra den maksimalis-

Larry Diamond, *Developing Democracy: Toward Consolidation*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1999. 362 s., kr. 215.00.

Bogens udgangspunkt er, at den tredje bølge af transitioner til demokrati er ved at flade ud. Diamond interesserer sig derfor i første omgang for konsolidering af demokratiet blandt landene i den tredje bølge, og det er da også hans ambition (p. xi) at forsætte, hvor Huntington slap i *The Third Wave: Democratization in the late Twentieth Century* (Norman: University of Oklahoma Press, 1991). I anden omgang interesserer han sig for spørgsmålet om betingelserne for en mulig fjerde bølge af transitioner til demokrati. Mellem disse to interesser gives en analyse og diskussion, der imponerer ved sin empiriske rigdom, hvorimod ellers inspirerende teoretiske pointer har en tendens til at drukne i den store mængde af empirisk materiale.

Det er en stor og svær opgave, Diamond har sat sig for. Dette afspejles i bogens tematiske struktur, som nødvendiggøres af det globale sigte. Bogen er inddelt i syv kapitler, hvor kapitel 1 og 3 definerer og diskuterer demokrati- og konsolideringsbegreberne, mens kapitel 2 analyserer og konkluderer på spørgsmålet om, hvorvidt den tredje bølge er fladet ud og beskriver en række udviklingsstræk ved de nye demokratier. Kapitel 4, skrevet sammen med Svetlana Tsalik, belyser spørgsmålet om demokratisk uddybning gennem lokalt demokrati og problemer ved centraliserede føderationer. I kapitel 5 sammenlignes politiske kulturer ved hjælp af opinionsundersøgelser, og kapitlet munder ud i en kausal model for, hvilke faktorer der har betydning for støtten til demokrati. Kapitel 6 indeholder en diskussion af, hvordan civilsamfundet kan bidrage til udviklingen og konsolideringen af demokratiet. Kapitel 7 rejser spørgsmålet om en mulig fjerde bølge og vurderer mulighederne for nye overgange til demokrati med tyngdepunkt i Asien, uden dog at miste det globale sigte.

Diamonds ambitiøse målsætning bliver ikke mindre af, at emnet demokratisk udvikling og konsolidering kræver et begrebsapparat, hvor den dikotome inddeling i demokratier og autoritære systemer må forlades, hvor demokratier altid kan blive mere demokratiske, og hvor konsolidering forbliver en åben proces. Simple operationelle parametre er således ikke tilstrækkelige, og i en empirisk analyse, der dækker mere end 30 lande, er dette et vanskeligt krav at honorere. Diamond forsøger at løse problemerne ved at konstruere en rangliste for forskellige regimeformer, fra ikke-demokratier over pseudo- og elektorale demokratier til det liberale demokrati. Det bliver en balancegang, hvori Diamond i analysen af den demokratiske udvikling, givet de mange cases, netop må benytte Freedom House-målet for civile og politiske rettigheder og dernæst søge at udmønte bevægelser og udviklingstræk gennem en diskussion af udviklingen i forskellige regioner. Balancegangen lykkes, men i lyset af den ellers spændende diskussion af demokratibegrebet er det skuffende, at Diamonds klassificering operationelt blot består i en omkodning af Freedom House-målene.

For det andet opstilles et konsolideringsbegreb, hvori holdninger og adfærd appliceres på tre niveauer, elite-, organisations- og masseniveau. Diamonds konsolideringsbegreb adskiller sig dermed i hovedtræk ikke fra den maksimalis-

tiske tradition, men til gengæld forsøger han at præcisere kravene i matricen. Således skal mere end 70 procent af befolkningen vedholdende mene, at demokrati er at foretrække frem for andre regimeformer, og mindre end 15 procent af befolkningen må aktivt foretrække en autoritær løsning (p. 69). Disse krav til befolkningens holdninger er vigtige. For nok skal 2x3 matricen af holdninger og adfærd på de tre niveauer dække separate dimensioner i konsolideringen af demokratiet, men Diamond når alligevel frem til, at det er ændringen af den politiske kultur på masseniveau, som er afgørende. "Democratic consolidation can thus only be fully understood as encompassing a shift in *political culture*" (forfatterens fremhævelse, p. 65).

Selvom bogen i høj grad skal forstås som en empirisk analyse af demokratiets tilstand og udvikling, kommer Diamond også med nye teoretiske indsigter. I betragtning af den vægt, der tillægges støtte til demokrati i konsolideringsbegrebet, bliver kausalmodellen for, hvilke faktorer der influerer på støtte til demokrati (kapitel 5 om politisk kultur), overordentlig interessant. Modellen er meget kompleks og opererer på fire niveauer, den historiske arv, det nuværende regimes politiske og økonomiske resultater, partisystemet og endelig den sociale struktur. De tre første niveauer behandles ved hjælp af opinionsanalyser, men især første niveau finder Diamond ikke plads til at behandle systematisk, og her ville et godt supplerende alternativ til bogen derfor være Linz og Stepan's *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996), hvor netop karakteren af det tidligere regime er en væsentlig forklaringsfaktor i konsolideringsprocessen.

Med hensyn til den sidste forklaringsfaktor fornægter Diamonds baggrund i moderniseringsteorien sig ikke. Et gennemgående træk ved temaerne er således, at den socioøkonomiske udvikling og struktur tillægges betydning, men ved i højere grad at lade den fremstå som baggrundsbetingung, snarere end en egentlig bestemmende faktor, frigøres analysen fra de determinerende karakteristika ved moderniseringsteorien, og der bliver plads til en mere indgående diskussion af, hvordan økonomisk forandring påvirker andre faktorer, som Diamond netop også understreger betydningen af.

Men kapitlet illustrerer samtidig en af bogens svagheder. Kausalmodellen er godt gemt af vejen i en empirisk diskussion, og det er ikke altid lige indlysende, hvordan Diamond er kommet frem til modellen. Det ville således have været mere overskueligt for læseren, hvis modellen havde været brugt til at styre det righoldige empiriske materiale. Bogens styrke er imidlertid ikke blot den empiriske analyse, men også de teoretiske ansatser, eksempelvis førnævnte model, og den konstante afsøgning af forklaringsfaktorernes begrænsning og styrker er et godt udgangspunkt for nye diskussioner. Her skal det nuancerede kapitel om civilsamfundets rolle for politisk forandring og demokratisk udvikling fremhæves.

Diamond konkluderer, at mulighederne for en fjerde bølge afhænger af to sideløbende processer, en konsolidering af demokratiet blandt landene i den tredje bølge og den videre udvikling af demokratiet i lande, som ellers traditionelt be-

tegnes som stabile demokratier. Selvom det er en vigtig pointe, at demokratier altid kan blive mere demokratiske, så er budskabet her snarere, at demonstrations-effekten har stor betydning for de Huntingtonske bølgedannelser, og at det derfor ikke er tilstrækkeligt kun at søge forklaringer i det enkelte lands indre dynamik. Demokratisering er også en international proces, hvilket leder frem til det sympatiske standpunkt, at demokratisk udvikling ikke bare er en dagsorden relateret til udviklingslande, men til stadighed også er aktuel i mere udviklede lande.

Lars Johannsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Bernard J. Bergen, *The Banality of Evil. Hannah Arendt and the "Final Solution"*, Lanham: Rowman & Littlefield, 1998, 169 s.

Hvis der var hitlister inden for den politiske teori, måtte Hannah Arendt betegnes som 90'ernes højdespringer. Interessen for hendes værk er vokset enormt, og med denne interesse er også fulgt et væld af sekundær litteratur. Bernard Bergens bog om Arendt og "Den endelige løsning" er blot ét bidrag til dette voksende korpus.

Indledningsvis er det interessant at spørge, hvilken baggrund denne stigende veneration for Arendts værk har. At Arendt er en af de få kvindelige, politiske filosoffer kan sikkert forklare en del af hendes popularitet i det politisk korrekte USA, hvor ikke blot en tæknings kvalitet, men også køn og farve er væsentlig, når læseplanerne skal lægges fast. Men det forklarer så langt fra Arendts succes i Europa. Der må være noget mere grundlæggende på spil. Lad os her forsøge fire forklaringer.

For det første er den kritik, Arendt gav af liberalismen og marxismen, efter murens fald vendt til en styrke. Arendt ville sikkert ikke se det store i Blair og Co., men hun ville passe ind i tidens løsen om "en tredje vej". Hvor Arendts tænkning tidligere blev set som en tredje vej mellem liberalisme og marxisme, kan den i dag udgøre et tredje alternativ i debatten mellem liberalister og kommunitarister. Flere karakteriserer med rette Arendt som en nutidig repræsentant for republikanismen. For det andet udspringer Arendts tænkning af erfaringerne med nazismen og "den endelige løsning". Den har således sit udspring i en fælles europæisk erfaring. En lang række forhold, som ikke behøver at blive nævnt her, har gjort det aktuelt. Lad det også være nævnt, at vi efterhånden bevæger os ind i en periode, hvor politikere og andre, som har oplevet holocausts rædsler, ikke længere dominerer den europæiske politik. Den stigende interesse for holocaustmonumenter, for at oprette holocaustcentre og for at udrede hidtidige fordækte kapitler i nationernes historie har måske præcis angsten for at glemme som sin baggrund.

Arendt betonede stadigt, at menneskene delte det forhold, at det var humant: at det kunne "tænke", havde en vilje og kunne dømmes for derigennem at skabe